

Fiind interesat de idei despre modul cum se poate ajunge la performanțe în gândire, îmi propuneam de mult să citesc această carte: Jurnalul de la Păltiniș, Gabriel Liiceanu, Ediția 5, Humanitas 2005... însemnări din întâlnirile de la Păltiniș ale filosofului Noica aflat la bătrânețe, și a învățăceilor Liiceanu și Pleșu. Îndeletniciri ale unor intelectuali interesați de filosofie, de gândirea analitică și critică autonomă asupra Lumii, în anii ciudați ai comunismului când a gândi era o crimă. Noica zice: *“Nu trebuie să acceptăm nici o autoritate fără spirit critic.. (...) Cine nu mută o problemă, cine nu are forța dislocantă pentru materia pe care o analizează și pentru cel pentru care o analizează, acela nu are “rațiune”, ba nici îndreptățirea de a vorbi și de a scrie.”*

În timpurile cenușii, cultura, gândirea la nivel de performanță, devin un model de supraviețuire individuală și de găsire a satisfacției; cum scrie Noica: *“Ca și libertatea despre care vorbea Goethe, bucuria trebuie cucerită zilnic.”* Și, ca rezultat al scufundării în creație, se ajunge într-o lume care nu ne este mai accesibilă nici în libertatea practică a zilelor noastre, poate chiar din contră! Cum scria Liiceanu: *“Orice infern devenea suportabil dacă paradisul culturii era cu puțință. (...) Dar cultura (...) era naștere a eului, a individualității, a gândirii autonome, care se smulgea din lumea imbecilizării forțate și planificate.”*

Este interesant de văzut cum comunicarea între persoane inteligente, discuțiile și susținerea reciprocă, comentariile scrierilor celuilalt, se coagulează într-o școală de gândire în care inteligențe-împreună sunt mult mai valoroase decât separate. Este o rară excepție, să existe o atmosferă captivantă de creativitate în mijlocul dezastrului economico-social și cultural al comunismului, a timpurilor când orice licărire de libertate de gândire era călcata de tăvălugul structurilor de oprimare.

Existau în acei ani sumbri toate șansele să ajungi un dobitoc înregimentat în uniformitatea comunistă, în care individul trebuia să devină manipulabil, manevrabil, fără personalitate și fără o inteligență autonomă. Nu exista libertatea de documentare și comunicare pe care o oferă în

Scris de dr. Peter Lengyel

Mărti, 04 Februarie 2014 18:15 - Ultima actualizare Mărti, 04 Februarie 2014 18:23

zilele noastre Internetul, librăriile și bibliotecile aveau doar cărțile selectate de cenzură ca fiind permise, călătoriile în străinătate erau cvasi-imposibile, dar puteai să vezi la televizor pe unde a mai fost cuplul prezidențial... Descriind o discuție cu Pleșu, Liiceanu scrie:

“După lectura paginilor am stat de vorbă cu Andrei până către 2 noaptea. Discuție dizolvantă, aporetică, un inventar al handicapurilor noastre culturale – un liceu prost, lipsa lecturilor fundamentale făcute la vremea lor, lipsa deprinderilor de lucru sistematic și mecanic, capabile să înfrângă humoralitatea degradantă a fiecărei zile.”

(aporetic (DEX) = care are aspectul unei dificultăți de ordin rațional greu sau imposibil de rezolvat).

Era o acută lipsă de modele, de personalități care să te poată ajuta să pornești într-o direcție fezabilă și care să nu fie lipsită de sens. Modul în care Noica avea capacitatea de a vedea potențialul unei persoane, și totodată stilul de a ajuta manifestarea creativității în gândire, este un exemplu, din păcate prea rar în realitatea societății umane. Liiceanu scrie:

“Dar pedagogia lui Noica nu s-a rezumat niciodată la patetismul unui simplu îndemn. Fiind un antrenor extraordinar, el a știut să ne ia din punctul în care ne aflam și să ne propună idealurile performanței culturale fără să ne strivească sub ele, dar și fără să ne lase iluzia că le-am putea atinge trișând. Noica reprezintă de aceea șansa noastră culturală. Prin el ni s-a oferit contactul viu cu un model cultural foarte înalt (...) care ne-a învățat să privim faptele culturii de la înălțimea modelului pe care el însuși l-a configurat și l-a atins.”

Orice persoană inteligentă recunoaște creativitatea intelectuală de performanță ca fiind esența vieții umane, diferența dintre om și alte specii de mamifere. Noica a ajuns să înțeleagă nevoia tinerilor excepționali de a avea modele, și mai mult decât atât, a avea antrenori, care să le poată propune un program concret de muncă, conceput pentru nevoile personale în situația concretă a persoanei aflate în ‘cantonament intelectual’.

Liiceanu consemnează ideea lui Noica:

“Dacă există sport de performanță, care ne încântă ca spectacol și atâta tot, cu atât mai mult există cultură de performanță, care, fie că ne încântă ori nu, mută din loc bolovanii, cu noi cu tot. Iar în măsura în care performanțele culturii – fie că este vorba de mari invenții, de mari idei, forme de organizare și manifestare socială sau mari creații – hotărâsc afirmarea și supraviețuirea popoarelor, este bine să reflectăm puțin asupra felului cum se produc ele. (...) ...genialitatea este concentrată în persoane (...) Cum s-o descoperi și cum s-o valorifici? În spetă, în ce fel să pregătești și să faci rodnice creierii tinere, așa cum valorificăm păcura, gazele, papura, până și deșeurile? Este probabil că în sânul celor 22 de milioane de români din ceasul de față se află douăzeci și doi de tineri – adică unul la un milion – cu o înzestrare absolut

excepțională. (...) dar întrebarea este nu numai să-i găsești pe cei 22, ci mai ales cum să faci ca virtualitatea din ei să devină act. (...) ...pentru detectarea și valorificarea tinerilor de excepție, un Edison, dacă nu ne înșelăm a spus: geniu înseamnă 1% inspirație și 99% transpirație. Totul se schimbă dintr-o dată. Atunci intervenția din afară nu numai că e posibilă, dar devine ca și obligatorie: apare antrenorul. (...) Edison spune: abia la urmă, după ce omul a transpirat îndelung, se poate ivi miracolul care contribuie să trimită înaintea popoarele și istoria.”

Noica a încercat să găsească tineri care promiteau a fi capabili de performanțe culturale, și încerca să le asigure contextul în care dezvoltarea intelectuală - creativitatea devine mai probabilă. Povestea unei încercări de acest fel, la comitetul județean de cultură din Timișoara, chiar dacă este cu plânsete, este relevantă:

“Cum e cu putință să plătiți timp de o viață cinci mii de fotbaliști care dau sau nu randament vreme de zece ani, rămânând ca restul vieții să-l petreacă în șprîțuri, iar cinci-șase oameni pe care-i aveți în județ, înzestrați excepțional spiritualicește, nu pot beneficia câțiva ani de un cantonament cultural, cu gândul că dintre ei se va alege cel care ne va aduce cândva Nobel-ul în țară? Cum e cu putință? Și am izbucnit în plâns.”

... ..

Descriind patologia culturii, reprezentată de dispariția mecanismelor de ‘selecție naturală’ a valorilor, și înlocuirea lor cu o contraselecție, Liiceanu scrie:

“O societate ajunge să se raporteze la cultură exact cum se raportează oamenii în general la natură: prin intervenții care dereglează definitiv sistemele autonome de feed-back. Pentru orice formă de existență care funcționează pe modele organice, autoreglarea este un principiu suveran: intervențiile din exterior sunt fatale.”

Ca urmare a unor astfel de intervenții care duc la pierderea mecanismelor de selecție a valorilor și la dispariția capacității de autoreglare culturală, rezultă ceea ce Liiceanu descrie în felul următor:

“Cultura respectivă devine un soi de organism pestilential, în care ceea ce este bolnav și putred elimină tot ce este valoare autentică.”

Dacă în ecosistemul planetar, sub influența omului, selecția naturală nu mai funcționează în mod real, iar capacitatea de autoreglare este distrusă prin subminarea conexiunilor inverse negative ce dau stabilitate proceselor globale, practic avem o paralelă la modelul prin care într-o societate totalitară lipsa selecției naturale a valorilor și dispariția autoreglării duc la acel organism pestilential de care amintește Liiceanu. Personal nu cred că intervențiile acestea sunt fatale sistemului: așa cum 1. printr-o criză drastică sistemul totalitar a căzut, iar ulterior societatea se reconstruiește treptat în direcția funcționalității, la fel cred că 2. ecosistemul

planetar printr-o criză majoră poate să destructureze civilizația umană agresivă, care îi subminează sistemele fără de care nici civilizația nu poate persista.

Într-un context mai mult metafizic decât referitor la constrângerile date de realitatea fizică, Noica zice ceva ce are și o mare relevanță fizică: “În numele acestei false bunătăți care acordă în chip universal dreptul de a fi, omenirea va muri sufocată în propriul ei ritm de creștere. Ce bunătate e aceea care precipită lumea către propriul ei sfârșit?” În legătură cu același ‘binefăcătorism’, Noica zice:

“Religia care se ocupă de oricine și Pierre Emmanuel care e îngrijorat de soarta bacanului nu vor arăta niciodată cine este și cine nu este om. Filozofia, arătând cine este om, dă o șansă celor ce nu sunt de a deveni.”

În ceea ce privește situația actuală a omenirii în evoluția ei ca entitate aparte, Liiceanu consemnează părerea lui Noica: “Mă indispun toate viziunile astea catastrofiste; sincer să fiu, nu cred deloc în Marea Catastrofă și am și argumente pentru asta. Omenirea, acest mare animal, acest mare individ colectiv, ar trebui să simtă dacă este în pragul sfârșitului sau dacă îl trăiește deja. Când te îneci ai un moment de supremă recapitulare a vieții tale, o iluminare pe care ți-o dă ultima clipă. Dacă am fi în plin înec, așa cum cred atâția, dacă ar fi adevărat că “*numai un zeu ne mai poate salva*

”, așa cum declară Heidegger, ar fi imposibil să nu simțim, să nu avem convulsia dinaintea sfârșitului, să nu ne recapitulăm istoria. Dar pot s-o iau și altfel. Să zicem că ne apropiem, cu anul 2000, de pragul sfârșitului. Dacă e așa, tot ar trebui să ne bucurăm. Este oare puțin lucru să fii ultima generație a omenirii?”

În această abordare mai mult filosofică decât pragmatic-analitică, omenirea este percepută oarecum ca o entitate a cărei existență în viitor nu depinde în mod concret de oameni; desigur, este posibil ca unele fenomene din afara societății umane să se dovedească a fi fatale, incontrollable, să ducă la extincția civilizației; abordarea lui Noica însă nu include un segment mult mai important (măcar pentru că acesta depinde de noi), o analiză a riscurilor la care omenirea este expusă din cauza activității oamenilor, din cauza unor politici concrete, a unor decizii luate într-un anumit mod de către persoane și organizații, decizii care însumate ajung să târască civilizația spre marginea prăpastiei.

Noica zice:

Scris de dr. Peter Lengyel

Marti, 04 Februarie 2014 18:15 - Ultima actualizare Marti, 04 Februarie 2014 18:23

“N-am nici o îndoială că omenirea va ști să se redreseze, chiar dacă nu va reuși în secolul al XXI-lea. Grav este că oamenii nu au încredere în propriul lor viitor și că trăiesc în infinitatea proastă: în infinitul inventivității, în cel al bunătății, în infinitul consumului. (...) nu mă îndoiesc că secolul al XXII-lea va fi unul bun pentru omenire, după ce secolul al XXI-lea va fi unul de purgatoriu.”

Desigur, problemele globale sunt niște subiecte extrem de dificil de analizat, prin complexitatea problematicii, prin nenumăratele interacțiuni, sinergia proceselor, entități care chiar și fiecare-separat sunt de o complexitate foarte mare. Cuantificarea realității la aceste nivele de abordare este cvasi-imposibilă, deoarece este nevoie de o aproximare brutală, de alegerea câtorva parametri, în așa fel încât până la urmă ‘

modelul

’ ajunge mai mult dependent de viziunea filosofică, metafizică a ‘

cercetătorului

’ decât de ‘

realitatea concretă

’. Totuși, fără o analiză a fenomenelor globale complexe, detaliile rămân un fel de puzzle fragmentat, fără coerența care să permită ‘înțelegerea’ lor de către oameni. Este nevoie deci și de persoane care să se dedice înțelegerii ‘

la scară mare

’, integratoare, dar din păcate se simte că aici știința se dizolvă în ceva care are o mare doză de

păreră

’.

Noica zice:

“S-a născut tipul de homo planetarius, solidar cu mass media, cu posibilitatea mișcării pe glob, solidar cu rețeaua planetară însăși. Tipul acesta uman nu s-a născut întâmplător acum; el este un factor de unificare a Terrei (...) În condiția universalului generic se așează deci toți cei care dau seamă de problemele planetei în totalitatea ei. Eliade este un homo planetarius (...) cel care dă seama de tot ce e spirit pe Terra. Un homo planetarius este și Cioran, de vreme ce dă seamă de toate deznădejile lumii.”

Cred că în timpurile libertății de după 89, nu mai putem nici măcar să ne amintim de stilul din anii dictaturii comuniste. Liiceanu povestește cum pe la nivelul lui 1965, la Universitatea din București, “

un student surprins la cămin citind Kant a fost exmatriculat din facultate.

Scris de dr. Peter Lengyel

Marti, 04 Februarie 2014 18:15 - Ultima actualizare Marti, 04 Februarie 2014 18:23

” Epoca în care scopul învățământului era îndoctrinarea și nu deschiderea orizonturilor, a capacităților de gândire critică, a produs milioane de papagali; constatăm că aceștia au acaparat tot felul de poziții-cheie și au devenit ‘elite’ ale societății noastre aflate și acum în derivă. Mi-a plăcut formularea pe care o are Liiceanu: “

Vă imaginați care putea fi orizontul cultural și mental al absolventului unei asemenea facultăți. Mânuiitor perfect al limbii de lemn, el era pregătit să devină un “propagandist”, un funcționar de partid.

” Și să vezi minune, cu aceștia construim noi acum democrația capitalistă și, culmea, direcționăm dezvoltarea durabilă!... Oare te mai poți mira că “lucrurile” funcționează atât de ciudat la nivelul întregii societăți, că întregi sisteme sunt pe muchia prăpastiei, societatea în ansamblul ei riscând să își piardă capacitatea de funcționare?

Acum oamenii sunt liberi să creeze, să publice, să scrie, să zică ce doresc, și totuși parcă în 2 decenii de libertate au apărut mai puține valori culturale decât ne-am fi așteptat. În lumea capitalismului-barbar, sub imperiul consumerismului jalnic, creația în domeniul științei, artei sau filosofiei a devenit o îndeletnicire neînsemnată și retrasă, cel puțin în comparație cu fanfaronada politicianistă a luptelor mărunte, înecată în fotbal și cumpărături la hipermarket. Dar, oricum, cercetătorii adevărați, pentru care cunoașterea este scopul primordial al existenței unei ființe raționale, își execută zilnic activitatea de aprofundare a înțelegerii domeniului de care se ocupă. Oricum, cei geniali evident că își dau seama de importanța muncii lor intelectuale, și își trăiesc zilele lucrând pentru a pune fundamentele unei societăți funcționale aflate în echilibru cu resursele concrete de care depindem. Acest tip de om, care este o mică speranță pentru marea omenire, nu are nevoie de “

recunoașterea

” oferită de nici un fel de canal de știri din care se revarsă puhoai de scursori, sau de insigne date de politicieni răpciugoși-intelectual. Cred că la ora actuală, acest tip de om, speranța viitorului, are nevoie doar de liniște, iaurt și pâine, niște cărți relevante și o conexiune de internet...

Liiceanu scrie: “

Dacă însă cultura și spiritul reprezintă însuși mediul natural de existență al omului, așa cum este apa pentru pești și aerul pentru păsări, atunci a trăi în cultură înseamnă de fapt a intra, acum abia, în istoria mai adevărată și esențială a omului. (...) de vreme ce “s-au citit cărți și la lumina felinarului” înseamnă că nici un argument sociologic nu poate fi invocat pentru a-i scuza pe cei ce nu au intrat în cultură. (...) Istoria unui popor este deci istoria culturii sale. (...) Există creatori care se mulțumesc să-și înfăptuiască opera (...) Dar atunci când “a crea” implică destinul unei comunități (...) trebuie să apară creatori care să îi învețe și pe alții să creeze. “A învăța” înseamnă în acest caz a trezi în oameni ființa lor culturală uitată.”

Cândva, Noica a executat 6 din 25 de ani de închisoare, la care a fost condamnat din cauza încercării de a trimite în Franța un text spre publicare. Privind perioada de 10 ani de domiciliu forțat, Liiceanu povestește despre Noica: “

La Câmpulung a fost găsit în cameră, îmbrăcat în palton, cu șoșoni și cu căciulă, citind Augustin; apa din ligheanul care se afla în mijlocul camerei înghețase.

” Există și acum oameni interesați de filosofie, de cunoaștere științifică și de soarta oamenilor care vor urma. Se poate spera că Viitorul nu este pierdut.

scris la 13 august 2006

PS. Februarie 2014. Societatea totalitară nu ajungea să creeze condiții bune pentru performanțe intelectuale, iar libertatea postcomunistă devine din ce în ce mai evident... un mare dezastru socio-cultural. La atmosfera din societate, redevine de actualitate câte o constatare referitoare la supraviețuirea prin cultură, dar și aspecte legate de neîncrederea în viitorul uman, lipsa de modele, lipsa de finanțare a culturii – a gândirii – cunoașterii. Ceea ce eventual devine interesant de înțeles este că omul de cultură se preocupă de acest subiect indiferent de regimul comunist, capitalist, barbar, teocratic, sclavagist șamd... El există prin cultură, prin cunoaștere, supraviețuiește prin gândire, cât timp nu este ucis.

Autor:

[dr. Peter Lengyel](#)

Scris de dr. Peter Lengyel

Marți, 04 Februarie 2014 18:15 - Ultima actualizare Marți, 04 Februarie 2014 18:23

